

Тимощук Н.П.

Чернівецький національний університет

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК КОМПОНЕНТ ПОЕТИКИ: РОМАН Й. РОТА “ГРОБІВЕЦЬ КАПУЦИНІВ”

Роман “Гробівець капуцинів” (1938) Йозефа Рота [1], відомого австрійського письменника ХХ ст., є своєрідним продовженням його славнозвісного роману “Марш Радецького”. Їх пов'язує не тільки час, в який розгорталися події, але й герої “втраченого покоління”, яке було викуване катастрофами першої світової війни та “розвіяне вітром” [2]. І якщо “Марш Радецького” – це реквієм Австро-Угорській монархії, то “Гробівець капуцинів” – “відспівування” Австрії як самостійної держави. Розчарування й песимізм, розгубленість та відчай, відчуття неблаганного наближення смерті – основні мотиви роману, написаного від першої особи, Франца-Фердинанда Тротти.

З високою художньою майстерністю Рот зображує останні трагічні сторінки суспільства, що прогнило зсередини і яке власноруч зіштовхує себе у прірву нацистського „аншлюсу“. Весь трагізм та фатальність своїх героїв Рот лаконічно, проте дуже глибинно передає одним реченням, яке лейтмотивом повторюється п'ять разів наскрізно через весь роман: *Über den Gläsern, aus denen wir übermütig tranken, kreuzte der unsichtbare Tod schon seine knochigen Hände* [1, 17].

Стилістична поетика сьогодні потребує всебічності, повноти наукової аргументації. Літературознавчі аспекти у світлі лінгвістичних студій виглядають більш переконливо. Зокрема, художні засоби зображення за своєю суттю є загальнофілологічною проблемою.

У системі засобів художнього зображення роману помітну роль відіграють фразеологізми, які автор використовує як в узуальному, так і okazіональному значенні. Ми розуміємо узуальне вживання фразеологічних одиниць (ФО) на рівні мови та на рівні мовлення. Під узуальністю на рівні мови розуміємо ті властивості ФО, які характерні для них поза мовленнєвим процесом і зафіксовані у словнику: значення, стилістичне маркування, граматична структура та лексичний склад. Реалізація цих властивостей у контексті без змін є узуальним використанням ФО на рівні мовлення. Під okazіональним вживанням ФО слід вважати ті випадки, коли ФО набули якогось нового значення. Okazіональні фразеологізми, на відміну від фразеологічних дереватів, які мають мовний статус [3, 4], за своєю суттю є одиничними мовними утвореннями.

У романі нами виявлено 423 фразеологізми, що становить один фразеологізм на 102 словоформи. Автор використовує ФО різних структурних типів та стилістичної характеристики, основною функцією яких є вираження експресивності. Основу цих ФО складають два великі класи одиниць: 1) словосполучення, в яких поєднуються денотативне та стилістичне значення: *j-s Herz brechen, sich in Schweigen hüllen, den Blick auf etw. heften, ein paar Eisen im Feuer haben, j-n aus der Fassung bringen, j-m eine schöne Suppe einbrocken, auf einen Sprung kommen*. 2) фразеологізми, в яких стилістичне значення знаходиться в потенції: *sich in Bewegung setzen, Anstalten machen, im stillen, zur Rechten, imstande sein, auf die Dauer, im Begriffe sein, hier und dort, aufs Geratewohl*. Третій нечисленний клас утворюють вигуківі фразеологізми: *Gott erhalte!, Grüss Gott!, Weiß Gott!, Gott segne Sie!*

Як зауважує Н.Н.Шанський [5], фразеологізми, в яких водночас актуалізується предметно-логічний та експресивний компоненти, роблять мову більш пластичною, живописною та виразною.

Для зовнішньої характеристики та внутрішнього стану героїв автор широко використовує компаративні фразеологізми, що належать до образних експресивних одиниць мови. Наприклад: *lieb wie Bruder, leichtfertig wie Österreicher, zugänglich wie offener Garten, goldig leuchtend wie eine Sonne, flink wie ein Wiesel, böse wie ein Gewitter, unbekümmert wie ein Vogel, der Stock wie ein treuer Hund*.

Авторські особливості використання фразеологізмів більш яскраво характеризують оказіональні перетворення ФО. Ці перетворення стосуються експресивної зміни ФО без зміни її денотативного значення та компонентного складу й перетворення, котрі пов'язані з деетимологізацією [6], зі зміною семантики та компонентного складу й навіть до руйнування самої ФО. А.В.Кунін [7] називає перший вид перетворення ФО стилістичною зміною, другий – модифікацією. Нами зафіксовано наступні способи модифікації ФО:

1.Заміна компонентів: *in den Tag (Nacht) hineinleben (hineinschlafen), ein gefefferter(starker) Ausdruck*

2.Включення нових компонентів до складу ФО: *Abschied nehmen – einen würdigen Abschied nehmen, Bedürfnis haben – ein kräftiges Bedürfnis haben*

3.Трансформація ФО: *in tiefster Seele – in den Tiefen der Seele, das Gewissen beißt – Gewissensbisse haben*

4.Перестановка компонентів ФО: *aus jeder Blüte Honig saugen – Honig saugend aus den giftigen Blumen*

Отже, творче використання ФО, їх авторська модифікація сприяють підвищенню образності, виразності та експресивності мовлення.

Література

1. Roth Joseph. Kapuzinergruft. – Köln: Kieppenheuer & Witsch, 1994.
2. Затонський Д. Вікно у світ. – 1998. – №1. – С. 132 – 155.
3. Чернышева И.И. Фразеология современного немецкого языка. – М: Высшая школа. 1970. – 199 с.
4. Денисенко С.Н. К проблеме фразеологической деривации /На материале немецкой фразеологии/: Автореф. дис.... канд.филол.наук. – М.,1972. – 35с.
5. Шанский Н.М. Фразеология современного русского языка. – М.: Высшая школа.1963. – 156 с.
6. Fleischer W. Zum Verhältnis von Fraseologismen und Wortbildung im Deutschen // Deutsch als Fremdsprache. – 1976. – № 6. – S. 321 – 330.
7. Кунин А.В. О стилистическом контексте во фразеологическом ракурсе // Лингвистика текста: Ученые записки. – М.:МГПИИЯ им. М.Тореза. – Вып. 103. – 1976. – С. 33-48.

Шерякова О.В.

Чернівецький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВІРШОВОЇ БУДОВИ ПЕРЕКЛАДІВ Б.ГРІНЧЕНКА З НІМЕЦЬКИХ ПОЕТІВ

В українській літературі Б.Грінченко відомий як активний перекладач з російських, польських, німецьких, англійських авторів. Особливо зацікавлюють його переклади з німецької поезії. У 1885 році він переклав один з найвідоміших поетичних творів Й.-В.Гете – баладу “Erlkцnig” (“Лісовий цар”); того ж року – поезію Ф.Шиллера “Die teilung der erde” (“Як землю ділено”). Важливим є питання про передачу віршованої структури оригіналів. Твір Гете “Erlkцnig” дуже цікавий за своєю віршованою будовою:

Wer reitet so spdt durch Nacht und Wind ?

Es ist der Vater mit seinem Kind;

Er hat den Knaben wohl in dem Arm,

Er faЯt ihn sicher, er hцlt ihn warm [1, с. 50].

Ритмічна схема першої строфи така:

o 1 o o 1 || o 1 o 1

o 1 o 1 o || o 1 o 1

o 1 o 1 o || o o o 1

o 1 o 1 o || o 1 o 1

Це катрен з парним римуванням чоловічих закінчень (аавв). Він витриманий у річищі чотиринагодосного романтичного дольника. Дольник, за твердженням М. Гаспарова, – це